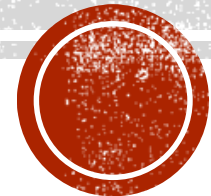

**ÚJDONSÁGOK A SZEMANTIKAI ÉS PRAGMATIKAI KUTATÁSOKBAN
SZEGED, 2017. ÁPRILIS 28.**

**A METAPRAGMATIKAI TUDATOSSÁG HATÁSA AZ
IRÓNIA ÉS A MEGTÉVESZTÉS FELISMERÉSÉRE
ÓVODÁSKORBAN**

SZÜCS MÁRTA¹, BABARCZY ANNA²

¹115544 számú *A pragmatikai kompetencia kognitív alapjai* című OTKA projektben tudományos segédmunkatárs, BME Kognitív Tudományi Tanszék

²BME Kognitív Tudományi Tanszék,
MTA Nyelvtudományi Intézete

A KUTATÁS CÉLJA

Annak vizsgálata, hogy

- az iróniára vonatkozó metapragmatikai tudatosság fejlesztése szignifikáns mértékű javulást eredményez az irónia megértésében
- az ironikus megértés javulása hogyan befolyásolja a megtévesztés felismerését
- a két tényező összefüggését tekintve mely hipotézist támogatják az eredmények

METAPRAGMATIKAI TUDATOSSÁG (MPT)

Verschaueren 1999, 2000

- a diskurzusban résztvevők reflexív viszonyulása a nyelvi tevékenységre
- MPT $\neq$ pragmatikai tudatosság (PT)

PT: a diskurzusok résztvevői a világgal kapcsolatos tapasztalataikon osztoznak a nyelvi szimbólumok segítségével

MPT: mindezen tényezőkhöz való reflexív viszonyulást mutatja

MPT FEJLŐDÉSE

Baroni és Axia (1989)

- az 5 és 7 éves gyerekek között szignifikáns eltérés van a pragmatikai szabályok tudatosságát illetően:
    - a 7 évesek nagyobb számban adtak a pragmatikai szabályok tudatosságát mutató válaszokat, mint az 5 évesek
    - a nyelvi markerek tudatosságára nézve az 5 évesek adtak nagyobb számban válaszokat
- 5 és 7 éves kor között jelentős változások zajlanak a MPT fejlődésében (Collins 2013)

IRÓNIA ÉS MPT

Bernicot és mtsai (2007)

- 6, 8, 10 éves gyerekeknél jóval hamarabb jelenik meg a nem szó szerinti nyelvi formák (idióma, indirekt kérdés, társalgási implikatúrák) megértése, mint a hozzájuk kapcsolódó MPT
  - az ironikus implikatúrák megértésében nyújtják a gyerekek a legalacsonyabb teljesítményt
  - De! a hozzá kapcsolódó MPT szintje magasabb volt, mint más nyelvi formák esetében
- az ironikus megnyilatkozások megértésének megjelenése későbbre tehető, viszont ha megjelenik, a hozzá kapcsolódó MPT kíséri

IRÓNIA ÉS MPT (HAZAI ELŐZMÉNYEK)

Szücs és Babarczy (2017)

- a gyermekek iróniára vonatkozó MPT fejlesztése az ironikus megnyilatkozások jobb megértését eredményezi
- ok-okozati összefüggés van a két készség között
- az irónia megértésében a leggyakoribb hiba, hogy a gyerekek szándékos megtévesztésnek vélik az ironikus kijelentést (ld még Winner 1997, Sullivan és mtsai 2003, Szücs 2011)

AZ EREDMÉNYEK ÉRTELMEZÉSI LEHETŐSÉGEI

A MPT fejlesztésének hatására:

- (a) kialakult a gyerekekben egy felnőttszerű iróniafogalom
- (b) egy olyan mentális iróniadefiníció jött létre, amely magában foglalja a korábban szándékos megtévesztésnek ítélt szándékokat is
- (c) tudatosult az irónia jelensége, mint egy harmadik igazságérték, melynek pontos meghatározása azonban bizonytalan maradt. Jelen vizsgálatunkban e három értelmezést teszteljük

HIPOTÉZISEK

A három értelmezésből következő predikciók:

- (a) az ironikus megnyilatkozások felismerésében javulást, míg a másik két megnyilatkozás-típusban változatlan teljesítményt várunk
- (b) az ironikus megnyilatkozások felismerésének javulása mellett a megtévesztés felismerésének romlására számíthatunk, mégpedig úgy, hogy a korábban helyesen felismert megtévesztést az MPT fejlesztést követően ironikusnak vélik a gyerekek
- (c) ha az irónia-felismerésének javulását ugyan gyengébb megtévesztés-eredmény kíséri, de a kettő között nincs kimutatható összefüggés

VIZSGÁLAT

MÓDSZER

Résztevők

- 42 gyermek (22 fiú, 20 lány; életkori átlag: 6 év, életkori sáv: 4;5–7;1)
  - közülük 26-an kerülhettek be a vizsgálatba.
- A MPT fejlesztésében csak azok a gyerekek vettek részt, akiknek a teljesítménye az első irónia teszten max. 40% volt → 2 csoport: tesztcsoport, kontrollcsoport

Csoport	Tesztcsoport (T)	Kontroll (K)
Létszám	16	10
Életkori átlag (tartomány)	5;11 (5;2–6;10)	6;1 (5;3–7;1)

Táblázat 1. A tesztcsoport (T) és a kontrollcsoport (K) létszám- és életkori adatai

ANYAG

1) Új irónia teszt

- iróniát, megtévesztést és szó szerint igaz állításokat tartalmaz
- 15 állítás (5-5-5 random sorrend)
- az állítások rövid történetbe ágyazva, vizuális stimulusokkal megtámogatva hangzanak el
- egyéni tesztfelvétel
- A gyerekek meghallgatják a történetet, majd választaniuk kell a megadott 3 válaszlehetőség közül
- Válaszlehetőségek: ironikus, megtévesztésre utaló és szó szerint igaz

PÉLDA A TESZTBŐL

Aztán elfordult, hogy megkeresse a vajat a hűtőben. Kati közben megfogta az egyik tojást, de kiesett a kezéből és eltörött. Mi történt? – kérdezte az édesanyja a zajt hallva.

Semmi, csak kopogtam az asztalon – válaszolta Kati. (megtévesztés)

Miért mondhatta ezt Kati?	A Be akarja csapni az anyát	B Viccelődve mondja, hogy nem kopogott	C Mert kopogott az asztalon
---------------------------	--------------------------------	---	--------------------------------

De aztán az anya visszament az asztalhoz, és észrevette az eltörött tojást, de csak ennyit mondott:

Hát te nagyon ügyes voltál! (irónia)

Miért mondhatta ezt az anya?	A Úgy gondolja, hogy Kati jól csinálta	B Be akarja csapni Katit	C Viccelődve mondja, hogy Kati ügyetlen volt
------------------------------	---	-----------------------------	---

2) MPT TRÉNING

- három történet
- az Új irónia teszt szövegeihez hasonló felépítésűek: rövid történetek képekkel illusztrálva
- mindhárom történet tartalmazott egy ironikus megnyilatkozást,
  - MPT tréning: ennek a magyarázata
- az egyes történetekhez fűzött megértést segítő magyarázatok száma fokozatosan csökkent a három tanítási alkalom során:
  - 1. teljes szöveg explicit magyarázattal, kérdések, vv. válaszai, egyéb szükséges magyarázat
  - 2. szöveg, kérdések, gyerekek önálló válasza (szükség esetén korrigált vv. válaszok)
  - 3. szöveg, kérdések, gyerekek önálló válasza

MPT PÉLDA

Apa és Tibi nyaralni mentek a Balatonhoz. Útközben még fel kellett venniük Tibi unokatestvérét, Petit is, aki várta már őket a kapuban. Apa kiszállt a kocsiból, hogy segítsen bepakolni, de amikor meglátta Peti csomagját, annyit mondott:

- Hú, te aztán nagy csomagot hoztál!
- Apa, miért mondtad ezt? Hiszen olyan kicsit hátizsákot hozott.
- Tudom, csak viccelődtem azon, hogy ilyen kicsi a csomagja.

MPT TRÉNING (1. ALKALOM)

1) A nyelvileg kifejtett reprezentáció jelentése

Kérdés: *Szerinted mekkora csomagja van Petinek?*

2) A nyelvileg kifejtett reprezentáció felülírására, relativizálására utaló jelentés megkeresése

Kérdés: *Az apa szerint mekkora ez a csomag?*

3) A beszélő szándékára vonatkozó ismeret aktivizálása

Kérdés: *Miért mondhatta azt, hogy te aztán nagy csomagot hoztál?*

MPT TRÉNING (1. ALKALOM)

4) A hazugságtól, megtévesztéstől való megkülönböztetés tudatosítása

Kérdés: *Be akar csapni?*

5) Az ironikus beszédmód tudatosítása

Kérdés: *Ha nem akar becsapni, akkor miért mondhatta?*

Az apa explicit magyarázatának felidézése, értelmezése.

ironikus jelzések: ironikus intonáció (pl. Figyeld csak meg, hogy kicsit másképp hangsúlyozzuk a mondatot!)

kontextuális elemek (pl. „*te aztán*”) megvitatása

IRÓNIA TESZT (2. MÉRÉS), ELEMZÉS

- K csoport: 3 alkalommal foglalkozás, de nincs MPT tréning
- Irónia megértés tesztelése (2. mérés): az Új irónia teszt, melyben mindkét csoport (Tréning és Kontroll) részt vett
- Elemzés: SPSS 15.0

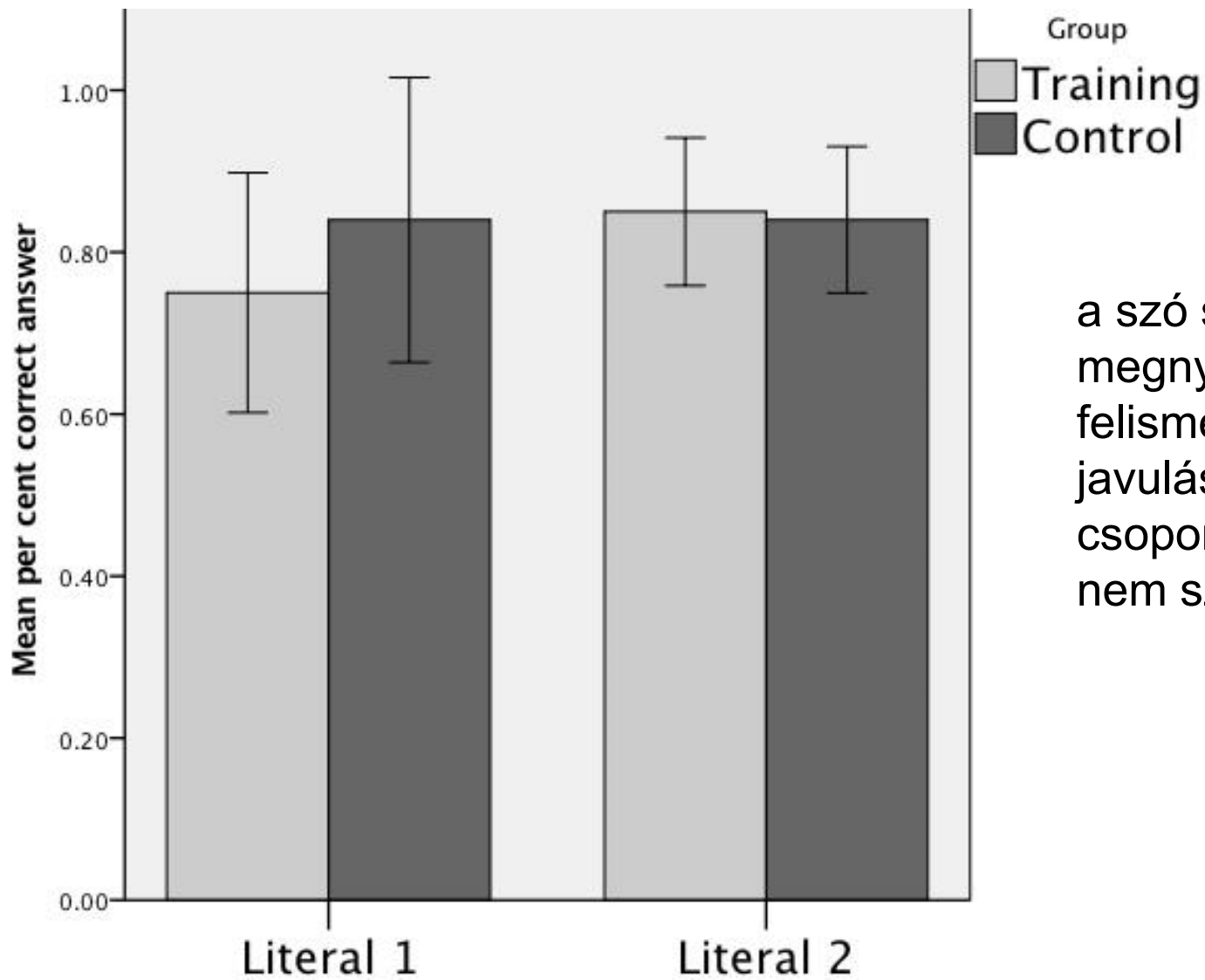
EREDMÉNYEK: 1. TESZT

	Tréning csoport átlag (SD)	Kontroll csoport átlag (SD)
Irónia 1. mérés	0,21 (0,17)	0,14 (0,10)
Hazugság 1. mérés	0,62 (0,18)	0,70 (0,33)
Szó szerinti 1. mérés	0,75 (0,28)	0,82 (0,16)

A két csoport között nincs szignifikáns különbség egyik kérdéstípusban sem.

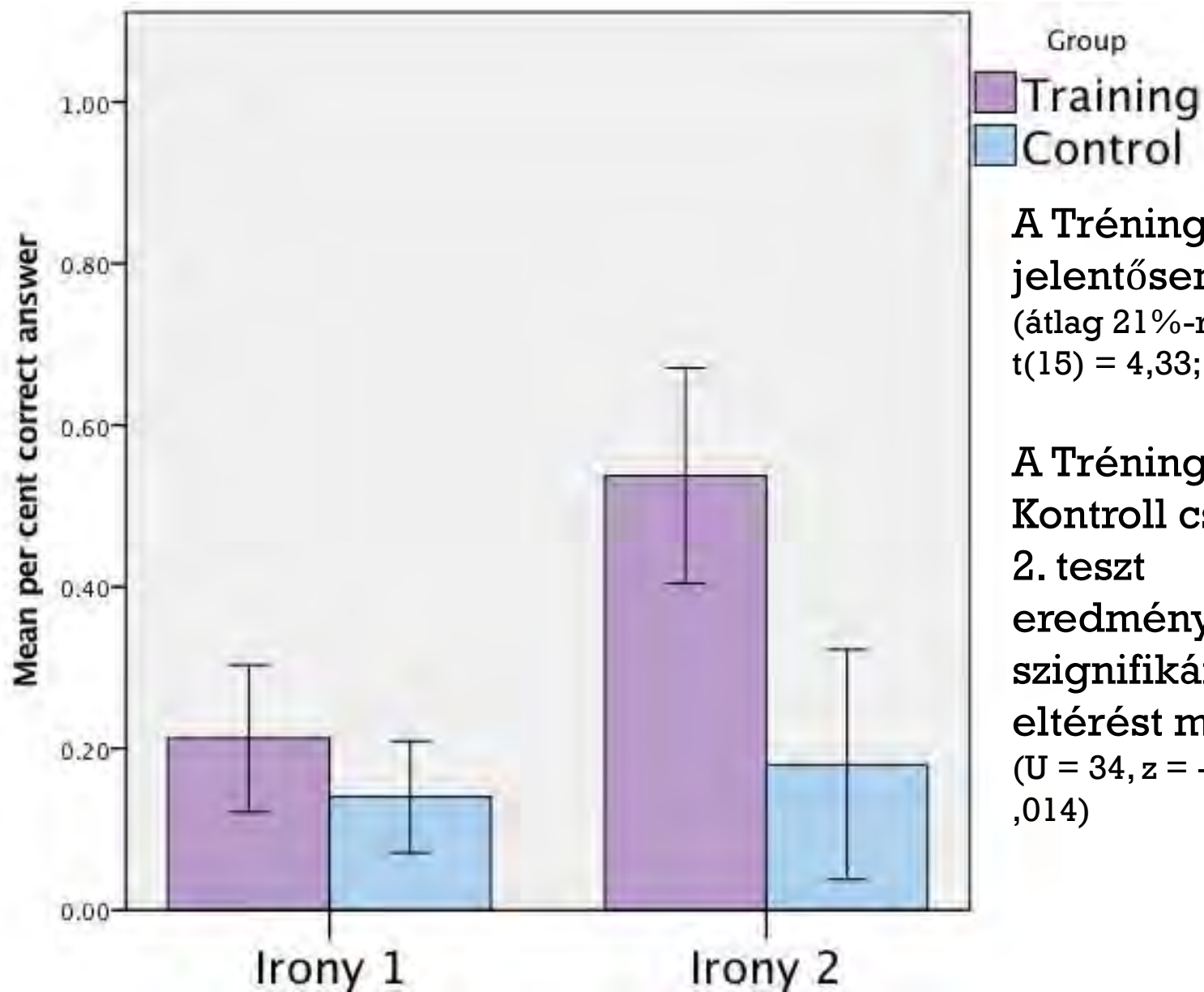
EREDMÉNYEK: SZÓ SZERINTI MONDATOK

a szó szerinti
megnyilatkozások
felismerésében
javulás a Tréning
csoportban, de
nem szignifikáns

EREDMÉNYEK: IRÓNIA

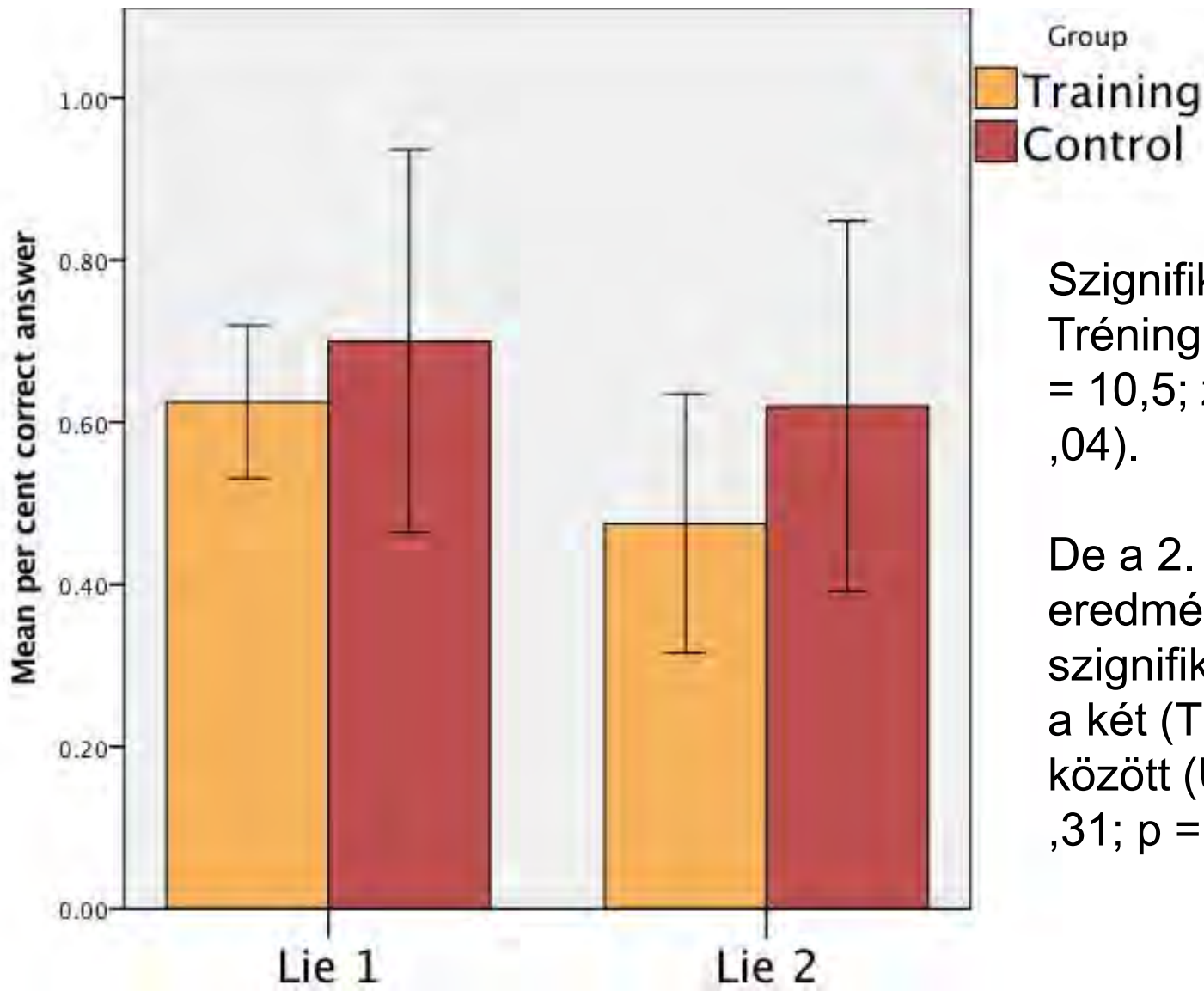

A Tréning csoport jelentősen javult (átlag 21%-ról 53%-ra, $t(15) = 4,33; p = ,001$)

A Tréning és a Kontroll csoport a 2. teszt eredményében szignifikáns eltérést mutat ($U = 34, z = -2,49; p = ,014$)

EREDMÉNYEK: HAZUGSÁG

Szignifikáns romlás a Tréning csoportban ($T = 10,5$; $z = -2,04$; $p = ,04$).

De a 2. mérés eredményében sincs szignifikáns különbség a két (T és K) csoport között ($U = 219,5$; $z = ,31$; $p = ,76$).

HIBÁK, HAZUGSÁG

- az ironikus megnyilatkozások felismerése jelentősen javult (átlag 21%-ról 53%-ra, $t(15) = 4,33$; $p = ,001$)
  - a megtévesztés-teljesítmény szignifikánsan romlott (átlag 62%-ról 47%-ra, $t(15) = -2,24$; $p = ,041$)
  - A fejlesztés előtt helyesen felismert megtévesztésre utaló megnyilatkozásoknak azonban csak 30%-át tartották a gyerekek ironikusnak és 14%-át igaznak a második teszten
  - az iróniateljesítmény nem mutat szignifikáns negatív korrelációt a megtévesztés-teljesítménnyel ($r = -0,12$; $p = ,67$)
- Ezek az eredmények tehát a (c) értelmezést támasztják alá:
- tudatosult az irónia jelensége, mint egy harmadik igazságérték, melynek pontos meghatározása azonban bizonytalan maradt

KONKLÚZIÓ

Hamis állítások

- szándék: megtévesztés → hazugság (hallgató nem tudja, hogy hamis)
  - szándék: ironizálás → irónia (hallgató tudja, hogy hamis)
- megkülönböztetése problémás ebben az életkorban

Az irónia megértésének (MPT) explicit fejlesztése jelentős javulást eredményez az irónia detektálásában, és bizonytalanságot a megtévesztések felismerésében

KONKLÚZIÓ

Mascaro-Sperber (2009) episztemikus éberség 3 lépcsős modellje

- a megtévesztés intenciójának felismerése a 3. lépcső
  - elmeolvasási képesség fejlődésével való összefüggés (6 éves kor)
  - 6 éves korra alakul ki (a 6 évesek tudták 90%-ban sikeresen felismerni a megtévesztési szándékot)
- Az irónia és a hazugság is hamisságra épül (hasonlóak)
- gyermekek elmeolvasási képessége is ebben az életkorban éri el a szükséges szintet (bár ennek szükségessége vitatott (Sullivan et al 1995, 2003, Szücs-Babarczy 2017))
- kevés tapasztalat → bizonytalanság a kétféle szándék megkülönböztetésében

REFERENCES

- Baroni, M. R.–Axia, G. 1989. Children's meta-pragmatic abilities and the identification of polite and impolite requests. *First Language*, 9, 285–297.
- Bernicot, Josie – Laval, Virginie – Chaminaud, Stéphanie. 2007. Nonliteral language forms in children: In what order are they acquired in pragmatics and metapragmatics? *Journal of Pragmatics* 39. 2115–2132.
- Collins, A. 2013. Metapragmatic awareness in children with typical language development, pragmatic language impairment and specific language impairment. PhD dissertation (www.escholar.manchester.ac.uk/api/datastream?publicationPid=uk-ac-man-scw:211528&datastreamId=FULL-TEXT.PDF)
- Mascaro, O., Sperber, D. 2009. Their moral, epistemic, and mindreading components of children's vigilance towards deception, *Cognition* 112(3). 367–80.
- Savich, P.A. 1983. Improving communicative competence: The role of metapragmatic awareness. *Topics in language disorders* 4(1). 38-48.
- Sullivan K., Winner E., Tager-Flusberg H. 2003. Can adolescents With Williams Syndrome Tell the Difference Between Lies and Jokes? *Developmental Neuropsychology* 23(1&2). 85–103.
- Szücs Márta 2011. Az irónia megértésének vizsgálata gyermekek körében, Váradi Tamás (szerk.) V. Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz Konferencia, MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 140–150.
- Szücs M. 2016. A célzás, a metafora és az irónia megértésének kognitív, nyelvi és metapragmatikai összefüggései óvodáskorban, PhD értekezés (kézirat)
- Szücs M., Babarczy A. 2017. The role of metapragmatic awareness in the development of irony comprehension, In Stavros Assimakopoulos ed. *Pragmatics at its Interfaces*, Mouton Series in Pragmatics 17, De Gruyter Mouton, Berlin, 129–148.
- Verschauer, Jef. 2000. Notes on the role of metapragmatic awareness in language use. *Pragmatics* 10:4. 439–456.
- Verschueren, Jef. 1999. *Understanding Pragmatics*. London: Edward Arnold.
- Winner, E. 1997. *The point of words. Children's Understanding of Metaphor and Irony*. Harvard University Press, Cambridge

KÖSZÖNJÜK A FIGYELMET!

